

MAJA SOLAR

A költészet új terei

Szerbia költészeti színtere az utóbbi egy évtizedben igen dinamikus és heterogén képet mutatott. Ha nagyjából a posztjugoszláv korszakba helyezzük ennek a színtérnek a geneziséét, megfigyelhetjük, hogy a kilencvenes években és a kétezres évek elején szélsőséges időszak köszöntött be, a költészet marginalizálódott, azután pedig a poézis új tereinek differenciálódása következett be. Bár továbbra is az irodalom leginkább marginalizált területe maradt (a költészet jelenleg is a legkevésbé jelenlevő műfaj a könyvkiadásban), olyan jellegű változásokon esett át, amelyek lehetővé tették, hogy más formában is teret kapjon. A nyilvános felolvasások, a költészet előadása, a blogok és az internetes közösségi hálóok egyre népszerűbb kultúrája, a zenecédék, a csapatmunkával létrejövő költészet és hasonló kiépítettek egy új költészeti mezőt, amely egyre nagyobb teret hódít, és amely nem csupán a könyvtől mint médiumtól függ. Az új költészeti színtér három olyan aspektusát emelném ki, amely erőteljesen strukturálódott az utóbbi néhány évben: internetes portálok, nyilvános felolvasások és irodalmi csoportosulások.

Van olyan internetes költészeti színtér, amely lehetőséget nyújt mindenki számára, aki verset vagy prózát ír, ilyen például a Bundolo elnevezésű honlap (<http://www.bundolo.org>), amely már 2005 óta sikeresen összegyűjt igen sok, nickname-ek mögé rejtőzködő írókat s írónőket. A portál szerkesztői a honlapon megszervezett szavazás alapján válogattak a szövegek közül, s megjelentettek három Bundolo-gyűjteményt (az elsőt önállóan finanszírozták, a másik kettőre anyagi támogatást kaptak). Ezen a honlapon egymás mellett szerepelnek a befutott és a teljesen ismeretlen szerzők, s érdekes lehetőség, hogy minden feltöltött szöveget kommentálni lehet (ezáltal lehetőség nyílik a szövegek átalakítására közös kommentárok, javaslatok és megoldások által, és teret kap a nyílt kritika is), s itt van még az intertextuális írás lehetősége (egy-egy szöveget több szerző is írhat, folytatásokban). A legjelentősebb irodalmi portálok közé sorolható az Agon is (<http://www.agoncasopis.com/>). Ezt az online folyóiratot a kortárs költészetnek szentelték szerkesztői: Vladimir Stojnić és Bojan Savić Ostojić költők, valamint Jelena Milinković kritikus. 2009-ben jelent meg az első szám, azóta az Agon húsz számmal jelentkezett, igen színvonalas fordításokat, verseket, esszéket, interjúkat és tanulmányokat közöl három állandó rovatban (fordításköltészet, költészet, a költészetéről). A szerb szerzők és szerzőnők mellett az Agon szisztematikusan bemutatta a kortárs francia, német, görög, orosz, lengyel, brit, amerikai és szlovén költészetet, számos figyelemre méltó alkotót vonultatott fel. Megemlíteném, hogy ennek a portálnak nincs semmilyen anyagi támogatottsága. A jelentősebb internetes irodalmi honlapok közül kiemelném még a Male novine portált (www.malenovine.com), amely „irodalomról, politikáról és más világmegváltó dolgokról szóló elektronikus folyóirat”. A Male novine 2010 óta létezik, szerkesztői Dragana Mladenović, Slobodan Bubnjević és Bazil Baraban. Ők is sikeresen összegyűjtöttek figyelemre méltóan sok szerzőt. Emellett még számos irodalommal, s főleg költészetrel foglalkozó honlap és blog létezik szerb nyelven.

A másik aspektus, amely meglátásom szerint meghatározó szerepet tölt be az új költészeti szintér létrehozásában: a nyilvános felolvasások fenoménje. Szerbiában a költészet már néhány éve nyitott költészeti rendezvények által létezik a legintenzívebben, melyeken a költészetet felolvassák, előadják (gyakran performanszok, zenei kíséret melletti felolvasások, a költészet dramatizálása, a költészetre épülő videók bemutatása stb. keretében). Belgrádban a *Pesničenje* elnevezésű rendezvény a legnépszerűbb, de létezik még néhány efféle (a *Poezin* és a *Totalno Argh*). Újvidéken ezt a szerepet korábban a *Poezija u kući* töltötte be (Jelena Andelovski költőnő és aktivista szervezésében), most pedig a *Poetarium* nyújt a szerzőknek bemutatkozási lehetőséget (Bojan Samson és Nikola Oravac költők szervezésében). Az újvidéki előzmények sorában megemlíteném a különböző kávézóknak megszervezett slamversenyeket, és a *Lilitiranje* költőnőinek a fellépéseit. A költészetet elsősorban előadóművészetként megalapozó intézmények pillanatnyilag a poézis legnépszerűbb megjelenési formái Szerbiában, mind ennek a formának a szórakoztató jellege, mind a klasszikus irodalmi kánon határvonalainak az elmozdulási lehetőségei miatt. Bár az efféle rendezvényeken a különféle poétikák igazán széles spektruma jelenik meg, úgy tűnik, a leginkább domináns kifejezési forma az urbánus és narratív poézis. A szóban forgó rendezvények némelyike kézzelfogható formát is ad ennek a szintérnek: saját kiadású könyveket jelent meg. Például a *Pesničenje* a felolvasásokban részt vevő költők alkotásaiból saját kiadásban számos versgyűjteményt jelentetett meg, a pénz a rendezvényre eladott belépőjegyek árából jött össze.

A csapatmunka nem minden szerbiai költő számára jelenti a vers létrehozásának tipikus módját, de mindenképpen azon jelenségek egyike, amelyek jelentős szerepet játszottak az új költészet egyértelműen felismerhető áramlatainak megjelenésekor. A csapat a költészetben avantgárd irányultságra utaló jelenség, általa dekonstruálódik a klasszikus feltevés, miszerint a költészet kizárólag az individuális lírai szubjektum által nyilvánul meg, emellett olyan jelenség is, amely kreatív műhelymunkákra és a szöveg írására tett közös erőfeszítésre épül. Tehát a költőcsoportok nem feltétlenül experimentálisak, képesek az írás klasszikus ideológiájának is megfelelni. Itt mindössze két, egyenként más-más jellegű csoportot emelek ki, melyek hozzájárultak néhány fontos szerzői-költői hang létrehozásához, de új költői irányzatok létrejöttéhez is – ezek az újvidéki *Neolit* és a belgrádi *Ažinova škola poezije i teorije*. Utóbbi Dubravka Đurić költő, teoretikus, performer szervezésében igen világos paradigmát alakított ki, melyben a költészet intellektuális, autoreflexív praxisként való értelmezése valamint a feminista szerepvállalás dominált, jellemzői voltak továbbá az erőteljesen experimentális textuális gyakorlatok. A *Neolit* viszont heterogén csoportosulás, nem rendelkezett letisztult költészeti-elméleti paradigmával. Az *Ažin* csoportot 1997-ben alapították, és tevékenysége során a szervezet több fázison ment keresztül. Megjelentette a *Diskurzivna tela poezije – Poezija i autopoetike nove generacije pesnikinja* (2004) című antológiát, amely az experimentális áramlathoz tartozó költőnők új generációját vonultatja fel (Danica Pavlović, Ljiljana Jovanović, Natalija Marković, Snežana Žabić, Ivana Velimirac, Tamara Šuškić, Jelena Tešanović, Dragana Popović, Ksenija Simić, Sanja Petkovska, Jelena Savić, Snežana Roksandić és Ana Seferović). Másrészt, a *Neolit* inkább közvetítő szerepet töltött be az irodalomban: összegyűjtött és népszerűsített számos különböző szerzőt 2005 óta, s ez az újabb újvidéki költészet antológiájának (*Nešto je u igri*, 2008) megjelentetésében csúcsonodott ki. A *Neolit* tagjai Siniša Tucić, Bojan Samson, Dragoslava Barzut és Maja Solar költők voltak. A *Neolit* jelentős szerepet töltött be Újvidéken, mert ez a csoport volt az úttörő az új költői és prózairói szintér létrehozá-

sában, és teret adott a fiatalabb szerzőknek. Az Ažin és a Neolit mellett kisebb csoportok, költői duók, performer társulatok és hasonlók egész sora létezett és létezik még ma is, de ezt a két csoportot kulcsfontosságú viszonyítási pontként kezeltem, melyek nyomán (és ellenében) artikulálódtak az új költészet különböző irányzatai. Érdekes, hogy mind az Ažin-iskola, mind a Neolit tevékenysége során létrejövő szövegtestek a közös írás termékei voltak – és hogy azokat egyes költők és költőnők mégis beiktatták saját versgyűjteményeikbe (például Bojan Samson a *Superblues* című gyűjteménybe beiktatta a Dušan Pržulj és Maja Solar alkotta *Poetske rupe* csoport verseit stb.), demisztifikálva ezzel a szerző érinthetlenségét. A két iskola kölcsönösen hatott egymásra, folyamatos interakció működött közöttük.

Szerbiában számos újabb költő alkot az új költészeti színtér regisztereivel párhuzamosan vagy egybefonódva. Szövegeik különböző honlapokon, blogokon, Facebook-oldalokon és online folyóiratokban, verses CD-ken (a Poezija u kući rendezvény két, a Crna kućában szervezett felolvasásokon készült felvételt, illetve stúdiófelvételt tartalmazó CD-t jelentetett meg) található meg, és többen megjelennek a népszerű költészeti rendezvényeken is. A legjellegzetesebb költők egy része csak ezeken az új költészeti színtereken jelenik meg, mert a hivatalos irodalmi közösség nem ad nekik megnyilvánulási teret. Ez a helyzet a színtér egyik legtevékenyebb költőnőjével, Milena Stefanovićyal is, aki a latin és cirill írásmódot vegyítve írja verseit, s részt vesz számos performanszban és költői videó-projektben. Vannak olyan költőszemélyiségek is, akik nem mutatkoznak meg ezeken az új színtereken, hanem csak a régieket lakják be – a könyveket és az elismert irodalmi folyóiratokat. Ennek ellenére egyértelmű, hogy az új költészeti színtér nem függ kizárólag a kánon médiumaitól (könyvektől, elismert folyóiratoktól és kiadóháztól), és lehetetlen lenne figyelmen kívül hagyni a költészet fenomenjének a modern médiumokra alapuló strukturálódását. A szerb költészet jelen bemutatásakor megemlített költők és költőnők névsora tetszőleges, azokat a neveket válogattam össze, amelyek a különféle új folyamatok legparadigmatikusabb képviselőinek tűntek.

*

Bojan Savić Ostojić (1983–) Belgrádban él. Kötetei: *Stvaranje istine* (SKC Kragujevac, 2003), *Tropuće* (Društvo Istočnik, Belgrád, 2010) és *Trgovina/Pismo, izgubljeno, anonimno* (saját kiadás, Knjižuljak, Belgrád, 2012). Franciából fordít.

Danica Pavlović Belgrádban született 1976-ban. Könyvtár- és informatika szakon diplomázott a belgrádi Filológiai Karon. 2008 óta a ProFemina folyóirat egyik szerkesztője. Önálló verseskötetei *Vertikalni horizont* (2002) és *Slobodna teritorija* (2011) címmel jelentek meg. Számos gyűjteményes kötetben és antológiában is publikált: *Diskurzivna tela poezije* (2004), *Tragom roda – smisao angažovanja* (2006), *Iz muzeja šumova* (2009), *A megaphone* (2011). Verseit és esszéit lefordították lengyel, magyar, szlovén és angol nyelvre.

Dejan Čančarević Pancsován született 1975-ben. A belgrádi Filológiai Kar szerb nyelv és irodalom-világirodalom szakán diplomázott, ugyanitt mesterfokozatot is szerzett. Részt vett néhány költészeti fesztiválon Szerbiában és külföldön, versei hazai és külföldi irodalmi folyóiratokban is megjelentek. Első díjat nyert a Vladislav Petković Disről írt esszéjéért a *44. Divo proleće* elnevezésű rendezvényen Čačakon. Szülővárosában él és dolgozik szerbtanárként, ugyanitt állandó munkatársa és tagja a *Kvartal* művészeti magazinnak (Pancsovai írók és műfordítók egyesülete). Négy versgyűjteményt jelentetett meg: *Gravitacija* (Narodna

knjiga, Belgrád 2005), *1871. (narativnost.patriotizam)* (szerzői kiadás, Pancsova 2007), *Svakodnevlje, Škart* (a „Pesničenje” kiadványa, 2009), *Sto malih pesama* (a „Najbolja” kiadványa, Pancsova 2012). Költészeti performanszal foglalkozik, illetve kísérleti jellegű multimediális prezentációval és a költészet recepciójával. Pillanatnyilag mestertanulmányokat folytat a belgrádi Színművészeti Kar színművészet- és médiaelmélet szakán.

Dragana Mladenović Frankenbergben született 1977-ben. A belgrádi Filológiai Kar szerb nyelv és irodalom-világirodalom szakán diplomázott, ugyanezen a karon magisztrált az Irodalomtudomány csoportban *Vojislav Despotov költészete* című dolgozatával. Pancsován él, a Pančevac című hetilap újságírója. Művei a következő gyűjteményekben jelentek meg: *Nema u tome nimalo poezije* (Smederevska pesnička jesen, 2003.; Pancsovai Írók és Műfordítók Egyesülete, 2004), *Raspad sistema* (szamizdat, 2005), *Tvornica* (Fabrika knjiga, 2006), *Asocijalni program* (KOV, 2007), *Omot spisa* (Fabrika knjiga, 2008), *Rodbina* (Fabrika knjiga, 2010) i *Magda* (Fabrika knjiga, 2012). A *Rodbina* című versgyűjteményt lefordították németre és svédre, verseit pedig olaszra, magyarra és macedónra. Művei megjelentek számos antológiában, irodalmi folyóiratban és képregény-kiadványban. Két költészeti és egy prózairodalmi díjjal tüntették ki.

Jelena Anđelovski (Belgrád-Újvidék) dramaturg és feminista aktivista. A *Domovina, bes mašina* (Akademie Schloss Solitude, 2012) című versgyűjtemény szerzője. Ő volt a *Poezija u kući* rendezvénysorozat szervezője és többnyire műsorvezetője is.

Maja Solar (1980) doktorandusz és asszisztens az újvidéki bölcsészkaron. Tagja a *Gerusija* (<http://gerusija.com/>) filozófiai szervezetnek és a Polja irodalmi folyóirat szerkesztőségének. A *LILITiranje* performer-költészeti program (költőnők verseinek előadása), néhány performansz és költészeti videómunka (*Bailout* stb.) szerzője és résztvevője. A *Makulalalalatura* (2008) című verseskötetért Branko-díjat kapott (2009). Érdeklődési területei: a filozófia, a marxizmus, az emancipáció politikája és némely művészeti praxis.

Milena Stefanović filozófiai stúdiumot végzett Újvidéken. 1979-ben született, 2012-ben pedig kiborggá vált. Számos költészeti performansz és költészeti videómunka szerzője. Különböző identitások által fedi fel és rejti el magát, például: Ema Stefanovska, Elektra Poetika, Darja Mrkalj, és a *Bailout* csoport, melyek – szubjektivitásukkal és a felismerhetőség disz(kontinuitásának) megfogalmazásával – mind-mind az experimentum részei. Az utóbbi időben gyakran hallgatással beszél.

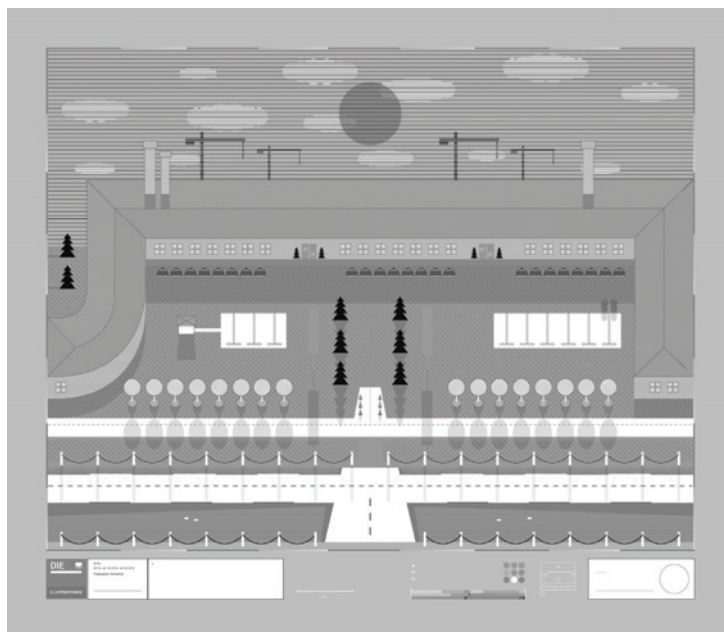
Siniša Tucić Újvidéken született 1978-ban. Máig négy verseskötete jelent meg: *Betonska koma* (1996), *Krvava sisa* (2001), *Nove domovine* (2007) és *Metak* (2012). Az újabb újvidéki költészet antológiájának (*Nešto je u igri*, 2008) című egyik szerkesztője. A kilencvenes években a *Magnet* művészeti csoport keretében tevékenykedett, amely arról ismert, hogy művészeti performanszaiban az akkori rezsim ellen lépett fel. Színpadi előadásmóddal foglalkozik. Az *Alice in Wonderband* csoporttal ad elő költői performanszokat. 2011 decembere óta a Társadalmi Központ aktivistája. Újvidéken él.

Sonja Veselinović 1981-ben született Újvidéken. Összehasonlító irodalom szakon diplomázott és 2009-ben magisztrált is kortárs költészet és fordításelmélet témában az újvidéki Bölcsészettudományi Karon (*Prevodilačka poetika Ivana V. Lalića*, 2012), jelenleg tanársegéd-

ként dolgozik a kar összehasonlító irodalom tanszékén. 2007 óta a Polja irodalmi folyóirat szerkesztőségének a tagja. 2007-ben Zaječarban megnyerte a fiatal költők fesztiválját. A győzelem díjaképp megjelentették a *Poema preko* (2008) című líraipróza-kötetét. 2009-ben elnyerte a Borislav Pekić Alapítvány ösztöndíját a *Krosfejd* lírai regény vázlatáért. Tudományos munkával, irodalomkritikával foglalkozik, francia nyelvből fordít.

Vladimir Stojnić 1980-ban született Belgrádban. A belgrádi Jogi Karon diplomázott 2005-ben. Verseket, rövidtörténeteket, esszéket és könyvismertetőket jelentetett meg számos hazai irodalmi folyóiratban, napilapban, antológiában és gyűjteményes kötetben. Verseit lefordították lengyel, francia és angol nyelvre. 2008-ban megnyerte a legjobb meg nem jelentetett költői kéziratért járó *Mladi Dis*-díjat. Verseskötetei: *Vreme se završilo* (2008), *Fotoalbum* (2010), *Czas się zakończył* (a *Vreme se završilo* című kötet második kiadása, lengyel nyelven, Maximum, Krakow, 2011) és *Poziv na saučesništvo* (2011). Megszerkesztette az újabb szerb költészet antológiáját, *Prostori i figure – izbor iz nove srpske poezije* (Službeni glasnik, Beograd, 2012) címen. Angol nyelvről fordít. Az *Agon* (www.agoncasopis.com) kortárs költészeti internetes folyóirat és a *Jurodivi* költészeti blog egyik szerkesztője. Zimonyban él.

Fordította: OROVEC KRISZTINA

VELIMIR ANDREJEVIĆ